

Advies voor de strategische besluitvorming over de
ontwikkeling van woningbouwlocaties op basis van
het Landschapsontwikkelingsplan Haren

27 oktober 2003

1375-57

ISBN 90-421-1217-4
Utrecht, Commissie voor de milieueffectrapportage.

Advies voor strategische besluitvorming over de ontwikkeling van
woningbouwlocaties op basis van het
Landschapsontwikkelingsplan Haren

Advies op grond van artikel 7.14 van de Wet milieubeheer voor de strategische
besluitvorming over de ontwikkeling van woningbouwlocaties op basis van het
Landschapsontwikkelingsplan Haren,

uitgebracht aan het College van Burgemeester en Wethouders van de gemeente
Haren door de Commissie voor de milieueffectrapportage; namens deze

de werkgroep m.e.r.

strategische besluitvorming over de ontwikkeling van woningbouwlocaties
op basis van het
Landschapsontwikkelingsplan Haren,

de secretaris

dr. G.P.J. Draaijers

de voorzitter

drs. J.G.M. van Rhijn

Utrecht, 27 oktober 2003

commissie voor de milieueffectrapportage

Aan het College van Burgemeester en
Wethouders van de gemeente Haren
Postbus 21
9750 AA HAREN

uw kenmerk
2003-1951

uw brief
18 augustus 2003

ons kenmerk
1375-57/Dr/hb

onderwerp
Advies voor de strategische
besluitvorming over de ontwikkeling van
woningbouwlocaties op basis van het
Landschapsontwikkelingsplan Haren

doorkiesnummer
(030) 234 76 06

Utrecht,
27 oktober 2003

Geacht College,

Met bovengenoemde brief heeft u de Commissie voor de milieueffectrapportage (m.e.r)¹ gevraagd een oordeel te geven over in hoeverre de in de startnotitie en het concept-Landschapsontwikkelingsplan (LOP) vervatte informatie voldoende is om te komen tot een goed onderbouwde strategische besluitvorming over de ontwikkeling van woningbouwlocaties in de gemeente Haren². De Commissie heeft de startnotitie en het concept-LOP conform uw verzoek beoordeeld als ware het een MER. Zij heeft bij haar oordeelsvorming gebruik gemaakt van de informatie die naar voren is gebracht bij het locatiebezoek en in de inspraakreacties. Middels deze brief bied ik u het advies van de Commissie aan.

Beoordeling van de startnotitie en het concept-LOP

De Commissie heeft geconstateerd dat in het concept-LOP en de startnotitie uitgebreide beschrijvingen en analyses opgenomen zijn van de abiotische, biotische en antropogene kenmerken van het landschap, op basis waarvan de kwaliteiten die karakteristiek zijn voor het Harense landschap en de knelpunten zijn vastgesteld. Het gevolgde planproces – waarbij een platform uit de plaatselijke bevolking nauw betrokken is geweest bij het inventariseren van de knelpunten en het uitwerken van oplossingen in concrete alternatieven – sluit naar de mening van de Commissie goed aan bij het strategische karakter van de besluitvorming. Desondanks heeft de hoeveelheid en inhoud van de inspraak aangetoond dat er nog veel discussie rond de plannen is. De Commissie juicht het toe dat de Gemeente Haren gekozen heeft om al in deze fase van het planproces op vrijwillige basis van het m.e.r. instrument

¹ In dit advies verder de Commissie genoemd.

² Bij het opstellen van haar advies is de Commissie uitgegaan van de strategische besluitvormingsprocedure zoals geschetst in uw brief van 18 augustus 2003 en in de startnotitie. Tijdens het eindgesprek over het conceptadvies op 23 oktober 2003 is echter aangegeven dat er waarschijnlijk geen sprake meer zal zijn van strategisch besluitvorming over het LOP, d.w.z. dat het LOP waarschijnlijk niet meer formeel zal worden vastgesteld. Hoewel daarmee de rol van dit advies is veranderd, is de Commissie van mening dat de inhoud ervan onverkort geldig is.

gebruik te maken, in plaats van het pas toe te passen in de fase van ruimtelijk plannen waarin minder ruimte is voor alternatieven.

De Commissie is van mening dat op enkele onderdelen in het concept-LOP en de startnotitie de essentiële informatie ontbreekt om te kunnen komen tot een juiste en goed geïnformeerde strategische besluitvorming. Zij beveelt aan een aangepast of aanvullend stuk op te stellen en hierin:

- de *taakstelling* uit het concept-LOP te relateren aan de (recente) afspraken die de Gemeente Haren heeft gemaakt met de Regio Groningen-Assen, en nader in te gaan op het marktsegment waarop gericht wordt;
- de *relaties met andere opgaven* die in het plangebied aan de orde zijn – met name die op het gebied van water en natuur - helderder aan te geven;
- bij de beschrijving van de *gebiedskennmerken* nader in te gaan op de wettelijk beschermde natuur, aanwezige natuurwaarden, de hydrologische structuren en patronen, en op hinderaspecten;
- een nader *alternatief* uit te werken, dat op basis van de inspraakreacties als een niet beschouwde maar reële optie gezien kan worden;
- de *vergelijking van de alternatieven* uit te voeren op een meer evenwichtige set van toetsingscriteria.

Deze aspecten zijn hieronder nader toegelicht.

De taakstelling

Het initiatief komt voort uit de taakstelling die de Gemeente Haren is/krijgt opgelegd in de Regiovisie Groningen-Assen. Nog niet duidelijk is echter:

- hoe de actualisatie van de Regiovisie die momenteel plaatsvindt - met name de mogelijke bijstelling van de woningbouwtaakstelling - zijn doorwerking zal vinden in de strategische besluitvorming over de woningbouwlocaties in de gemeente Haren, alsmede of de besluitvorming over het LOP nog kan doorwerken in de actualisatie van de Regiovisie;
- hoe de taakstelling uit het concept-LOP zich verhoudt tot de (recente) afspraken die de Gemeente Haren heeft gemaakt met de Regio Groningen-Assen, zoals bijvoorbeeld verwoord in het ontwerp Woonplan Haren van oktober 2002. De Provincie Groningen geeft in haar inspraakreactie aan dat deze niet met elkaar in overeenstemming zijn;
- op welk marktsegment van de woningmarkt (woningtypen, prijsklassen, kwaliteiten) men zich richt, en hoe dit zich verhoudt tot recente ontwikkelingen op de woningmarkt, de (gewenste) regionale ontwikkeling van de bevolkingsopbouw, en de actualisatie van het aantal te bouwen woningen in de Regiovisie.

De relaties met andere opgaven

Naast de woningbouw- en landschappelijke opgaven zoals die in het concept-LOP en de startnotitie beschreven worden, spelen een aantal belangrijke andere opgaven in de regio op het gebied van water, natuur en verkeer. Het gaat daarbij om³:

- de realisering van (nood)bergingsgebieden (Onnerpolder/Oostpolderen polder Oosterland/Lappenvoort);
- de opdracht aan het waterwinbedrijf en de Stichting Groninger Landschap om de grondwaterwinning duurzaam te laten samengaan met de ontwikkeling van een

³ Zie hiervoor de inspraakreacties van de Provincie Groningen, het Buurtcomité Molenbuurt-Noord en Woonborg.

oppervlaktewater gestuurd natuursysteem zoals vastgesteld in het convenant Gorecht Oost 1999;

- de opgave om een robuuste natte verbindingzone (de zogenaamde natte as) te realiseren als onderdeel van de natuurstrategie van het Rijk zoals aangegeven in de nota 'Natuur voor mensen, mensen voor natuur'⁴, waarin de potenties voor water en natuur, zoals het concreet gebruik maken van kwel, zijn benut;
- de uitvoering van het Landinrichtingsplan Haren: d.w.z. inrichting van 600-700 ha voor de landbouw en realisering van ca 1700 ha ecologische hoofdstructuur (EHS), en de afspraken die zijn gemaakt over de na te streven natuurdoelen;
- het Provinciaal Omgevingsplan en met name de gebiedsaanduidingen 'landbouw in gebied met belangrijke natuurwaarden' (ten zuiden en westen van de kern van Haren) en 'zoekgebied stedelijk gebied' (bijvoorbeeld het gebied 'de Vork');
- de lange-termijn visie die is opgesteld door de gemeente en de provincie voor de entree vanaf de A28, uitgaande van de komst van het Nesciopark en een transferium nabij het bedrijventerrein;
- de invulling van de Zuidtangent en de bouwopgave in dit gebied in relatie tot de ruimtelijke kwaliteiten;
- de Structuurvisie Haren-West;
- het ontwerp Woonplan Haren.

De Commissie is van mening dat helder aangegeven moet worden welke relaties bestaan tussen de voorgenomen activiteit en deze andere opgaven, als ook hoe deze andere opgaven hebben doorgewerkt in de ontwikkeling en beoordeling van de planalternatieven. Geef specifiek aan welke potentiële locaties als gevolg van deze andere opgaven niet mogelijk zijn en zijn afgevallen.

De gebiedskenmerken

De Commissie heeft geconstateerd dat bepaalde gebiedskenmerken weinig inzichtelijk zijn gemaakt of ontbreken. Het gaat daarbij om:

- een gedegen beschrijving en analyse van de hydrologische structuren en patronen in het plangebied⁵, met daarbij een aanduiding van de invloed van waterwinningen en de mogelijkheden en afspraken voor wijziging daarvan die leiden tot herstel⁶;
- een waterkansenkaart, waarin zowel de kansen voor water en natuur zijn aangegeven als de beperkingen voor onder andere de woningbouw⁷;
- een overzicht van de aanwezige natuurwaarden in het plangebied, in de zin van soorten die op Europees, landelijke of provinciaal niveau als belangrijk aangegeven worden, zoals rode lijstsoorten, en provinciale aandachtsoorten, e.d.⁸;
- de ligging (op kaart) van de in, of in de omgeving van het plangebied gelegen Vogel- en Habitatrictlijngebieden, kern- en ontwikkelingsgebieden van de Ecologische hoofdstructuur (EHS), en ecologische verbindingzones;

⁴ Een onderdeel van deze natte as is de verbinding tussen de systemen van Hunze/Zuidlaardermeer en Meerstad met die van het Paterwoldermeer en de Drentse Aa. Het Ministerie LNV, Directie Noord pleit in haar inspraakreactie de uitwerking hiervan als onderdeel van de visie mee te nemen met bijvoorbeeld de Besloten Venen als kansrijke zone voor een robuuste uitwerking van de verbindingzone uit de provinciale EHS.

⁵ Hiervoor kan advies ingewonnen worden bij het waterschap.

⁶ Zie hiervoor ook de inspraakreactie van het Waterbedrijf Groningen.

⁷ De Commissie heeft tijdens het eindgesprek over het conceptadvies van de Commissie kennis genomen van het feit dat de Gemeente inmiddels voornemens is een Waterstructuurplan op te stellen.

⁸ Bijvoorbeeld op basis van de inventarisatiegegevens beschikbaar via het Natuurloket van het Ministerie LNV.

- een beschrijving op grond van welke natuurlijke habitats en/of beschermde soorten bovengenoemde gebieden zich hebben gekwalificeerd en welke effecten van de voorgenomen activiteit en alternatieven hierop verwacht mogen worden⁹;
- een kaart met de hinderzones (geluid, luchtverontreiniging) vanuit het verkeer¹⁰;
- een kaart met de verkeer- en vervoerscapaciteit van de huidige infrastructuur met daarbij de knelpunten en de mogelijkheden voor uitbouw¹¹.

Het verdient aanbeveling bovengenoemde informatie op te nemen en te integreren in een samenvattende kaart waarin de potentiële ruimte en randvoorwaarden voor woningbouw inzichtelijk worden. Vanuit deze kaart kunnen de alternatieven gemotiveerd worden. Geef daarbij ook inzicht in de alternatieven die tijdens eerdere fases van het planproces zijn overwogen en op grond van welke argumenten deze zijn aangepast of afgefallen.

De alternatieven

De ontwikkelde en uitgewerkte alternatieven vertegenwoordigen, naar de mening van de Commissie, niet de maximale bandbreedte aan strategische keuzemogelijkheden. In verschillende inspraakreacties¹² wordt de voorgestelde uitbreiding van de kern Haren in westelijke en zuidelijke richting, bijvoorbeeld rond de dorpen Glimmen, Onnen en Noordlaren, en de realisering van 'buitengoeders' op de flanken van de Hondrug naar het stroomdal van de Drentse Aa onwenselijk geacht, onder andere vanwege de natuur- en landschapswaarden ter plekke of in de directe omgeving. Daarom wordt door de Provincie Groningen en de Groene Coalitie aanbevolen een alternatief uit te werken waarbij voor woningbouw in aanmerking komen:

- *'het tussengebied'*. Ruimtelijk / landschappelijk gezien wordt het tussengebied als een aantrekkelijke woningbouwlocatie gezien. Volgens het concept-LOP kunnen in het tussengebied 1000-1700 woningen gerealiseerd worden;
- *'de inbreidingslocaties in de kern Haren'*. Volgens het concept-LOP kunnen op de inbreidingslocaties in de kern Haren 250-300 woningen gerealiseerd worden;
- Bebouwing in *'de Vork'* om de regionale woningbouwtaakstelling van 2400 woningen te realiseren. De Provincie Groningen geeft in haar inspraakreactie aan dat *'de Vork'* de enige locatie in Haren is waar snel veel woningen gebouwd kunnen worden. Door *'de Vork'* op te nemen in een totaal ontwerp voor het tussengebied zou een excentrische ligging voorkomen kunnen worden. Ook in *'de Vork'* wordt het realiseren van Harense kwaliteiten in lage dichtheden financieel haalbaar geacht¹³. Ten slotte geeft het Provinciaal Omgevingsplan nadrukkelijk de mogelijkheid om in *'de Vork'* te bouwen via de aanduiding 'zoekruimte stedelijk gebied'.

De Commissie adviseert ten behoeve van de strategische besluitvorming bovenstaand alternatief uit te werken, en daarbij de mogelijkheid te onderzoeken van het slechts gedeeltelijk benutten van *'de Vork'*¹⁴. Daarmee kan wellicht een belangrijk deel van de waterhuishoudkundige bezwaren die aan deze locatie kleven ondervangen worden.

⁹ Daarbij moet aangegeven worden of het beoordelingskader van de Habitatrictlijn en het Structuurschema Groene Ruimte (SGR) van toepassing is.

¹⁰ Met name auto- en treinverkeer.

¹¹ De Commissie heeft tijdens het eindgesprek over het conceptadvies van de Commissie kennis genomen van het feit dat de Gemeente inmiddels voornemens is een Verkeer- en Vervoersplan op te stellen.

¹² Bijvoorbeeld van de Provincie Groningen en de Groene Coalitie.

¹³ Ter onderbouwing hiervan wordt aangegeven dat de ligging aan de zuidkant van de stad hoge grondopbrengsten garandeert en dat door de hogere bouwproductie de voorinvesteringen sneller terugverdiend worden.

¹⁴ Bijvoorbeeld tot aan de hoogspanningsleiding.

Zij acht het daarnaast wenselijk om voor ieder ruimtelijk alternatief varianten uit te werken voor de totale bouwopgave en de fasering daarvan. Naast de reeds in de startnotitie genoemde varianten¹⁵, adviseert de Commissie ook een variant uit te werken met een bouwopgave van minder dan 2400 woningen. Opname van een dergelijke variant kan bijdragen aan een beter zicht op:

- de draagkracht van het Harener landschap om woningen op te nemen zonder dat kernkwaliteiten verloren gaan;
- de bouwopgave die de beste mogelijkheden geeft ter verbetering van het landschap en de natuur¹⁶.

Bij de fasering kan onderscheid gemaakt worden in de bouwopgaven voor de korte (tot 2020) en lange (na 2020) termijn, overeenkomend met termijnen in de Regiovisie.

Geadviseerd wordt helder te beargumenteren welk alternatief (en bijbehorende variant) als het meest milieuvriendelijke alternatief (mma) beschouwd kan worden, uitgaande van de beste mogelijkheden ter bescherming en of verbetering van het landschap en de natuur, en de draagkracht van het Harener landschap.

De vergelijking van de alternatieven

De Commissie constateert dat de vergelijking van de alternatieven heeft plaatsgevonden op basis van een set van toetsingscriteria die vooral is gericht op de aspecten 'landschap' en deels 'natuur'. Zij acht het noodzakelijk de alternatieven (en de bijbehorende varianten) ook expliciet te beoordelen op de aspecten 'water' en 'flexibiliteit en robuustheid'. Een meer globale beoordeling kan volstaan voor de aspecten 'verkeer en vervoer', 'energie' en 'recreatie'. Aldus kan een overzichtelijke matrix opgesteld worden waarin de alternatieven (en bijbehorende varianten) op een vijftal aspecten evenwichtig vergeleken worden.

1. Landschap

De gebruikte toetsingscriteria bij het aspect landschap vertegenwoordigen nu een mix van hoofdlijnen en details, die allen gelijkwaardig gescoord worden. Naar de mening van de Commissie dienen de criteria beperkt te worden tot de hoofdlijnen voor het strategische keuzeniveau dat nu voorligt¹⁷.

2. Natuur

Ook voor het aspect natuur dienen de criteria beperkt te blijven tot de hoofdlijnen¹⁸. Natuur is nu met name randvoorwaardelijk en volgens beleidskaders behandeld, waarbij woningbouw geen afbreuk mag doen aan vastgesteld natuurbeleid. Het verdient aanbeveling ook de mate waarin natuurwaarden worden hersteld of ontwikkeld - zowel in en buiten gebieden met een beschermde status - bij de beoordeling te betrekken¹⁹.

3. Water

Het aspect 'water' wordt nu wel op onderdelen in de vergelijking betrokken, maar is (verborgen) ondergebracht bij de aspecten landschap en natuur. De Commissie beveelt aan

¹⁵ 2400, 3200 en 4000 woningen.

¹⁶ Uitwerking van deze variant maakt het mogelijk nader te onderbouwen dat een bouwopgave van minder dan 2400 woningen minder gunstig is voor de verbetering van het landschap en de natuur, dan een bouwopgave van 2400 tot eventueel 3200 woningen, zoals gesteld in de startnotitie.

¹⁷ Hierbij moet bijvoorbeeld gedacht worden aan de mate waarin bestaande landschappelijke structuren worden behouden of versterkt.

¹⁸ Hierbij moet bijvoorbeeld gedacht worden aan de verbetering of verslechtering van de habitatkwaliteit en -kwantiteit, en de toe- of afname van de biodiversiteit.

¹⁹ Hierop wordt ook gewezen door het Ministerie LNV, Directie Noord.

de alternatieven expliciet te vergelijken op de waterhuishoudkundig relevante ruimtelijke aspecten, met als uitgangspunt het gedachtegoed van het 'Waterbeleid 21ste eeuw' dat is verwoord in de tritsen vasthouden – bergen – afvoeren, en schoonhouden – scheiden – zuiveren. Aspecten ten aanzien van het functioneren en het gebruik van het watersysteem die in de beoordeling een rol dienen te spelen betreffen²⁰:

- de veiligheid in relatie tot overstroming;
- het voorkomen van wateroverlast;
- het creëren van voldoende waterberging op de locaties (geen afwenteling naar elders);
- het verbeteren van de waterkwaliteit;
- de mate van beïnvloeding (grond- en oppervlaktewater) van de beeksystemen van de Hunze en de Drentse Aa;
- de benutting van mogelijkheden tot infiltratie van regenwater en de relatie met het rioleringsysteem;
- de effecten van eventuele bodemdaling door klink en oxidatie van veenlagen en bodemdaling door bijvoorbeeld aardgaswinning.

4. Flexibiliteit en robuustheid

Het verdient aanbeveling de alternatieven te toetsen op hun flexibiliteit en robuustheid om veranderende inzichten en onvoorziene ontwikkelingen op te vangen. De Commissie ziet namelijk aanzienlijke risico's als het gaat om het realiseren van de woningbouw -en milieudoelstellingen²¹, te weten:

- bestuurlijke risico's, zoals:
 - het in de tijd wellicht beperkt houdbare commitment aan de uitgezette ontwikkelingsrichting en bijbehorende ambities²²;
 - de beperkte mogelijkheden om voor de lange termijn over de inrichting van de openbare ruimten bindende afspraken te maken met bij de ontwikkeling betrokken partijen;
 - de onzekerheid of de benodigde (extra) financiële middelen beschikbaar komen en, indien ze beschikbaar komen, ook daadwerkelijk ingezet worden voor het realiseren van de milieudoelstellingen;
- economische risico's, zoals:
 - de kwetsbaarheid voor veranderingen in de woning- en arbeidsmarkt (en de beperkte stuurbaarheid hiervan door de Gemeente Haren), in relatie tot de fasering van de realisering van de nieuwe woningbouw.

Deze aspecten worden in de startnotitie wel genoemd, maar niet wordt aangegeven hoe en in welke mate bovengenoemde bestuurlijke en economische risico's afgedekt kunnen worden en hoe flexibel bij de verschillende alternatieven ingespeeld kan worden op veranderende inzichten en onvoorziene ontwikkelingen. Dit kan door (globale) uitvoeringsprogramma's aan de alternatieven toe te voegen waarin aandacht besteed wordt aan:

- de mogelijkheid om in het bestemmingsplan per deelgebied een niet te doorbreken koppeling te leggen tussen woningbouw- en milieudoelstellingen (rood voor groen);
- de mogelijkheid om per deelgebied de woningbouw- en milieudoelstellingen (min of meer) gelijktijdig te realiseren;
- wat met een redelijke mate van zekerheid in een bepaalde deelperiode per deelgebied aan woningbouw- en milieudoelstellingen gerealiseerd zal kunnen worden.

²⁰ Zie hiervoor de inspraakreactie van het Waterschap Hunze en Aa's. Het verdient aanbeveling dat de Gemeente Haren voor uitvoering van de Watertoets in contact treedt met het Waterschap.

²¹ Ook in de startnotitie wordt hier kort op ingegaan, zie p49-50.

²² Bijvoorbeeld in relatie tot wisselingen in politieke samenstelling van de gemeenteraad.

5. Overige aspecten

Het verdient aanbeveling de alternatieven globaal te toetsen op de aspecten 'verkeer en vervoer', 'energie' en 'recreatie'. Wat betreft verkeer en vervoer kan gedacht worden aan een beoordeling van de noodzakelijke aanpassingen aan de verkeersinfrastructuur, de mogelijkheden van en toegankelijkheid tot het openbaar vervoer, en de invloed op de verkeersintensiteiten op bestaande ontsluitende wegen en het onderliggende wegennet (en daarmee op de mate van congestie, geluidhinder en luchtverontreiniging). Bij het aspect 'energie' kan gedacht worden aan de mogelijkheden voor het realiseren van collectieve en/of duurzame energievoorzieningen.

Wijze van beoordelen

Aansluitend op het strategische karakter van de besluitvorming, dienen de alternatieven vooral kwalitatief - en goed beargumenteerd - beoordeeld en vergeleken te worden. Bij aspecten die niet objectiveerbaar of kwantificeerbaar zijn, adviseert de Commissie ook de mening van direct betrokkenen te betrekken bij de beoordeling. Deze kan worden afgeleid uit de inspraakreacties of worden vastgesteld door middel van een belevingsonderzoek. De gegevens voor de verschillende alternatieven en bijbehorende varianten dienen feitelijk en overzichtelijk in tabellen en grafieken gepresenteerd te worden. Het is daarbij noodzakelijk aan te geven in welke mate de ambities gerealiseerd worden.

Suggesties voor het vervolg van het planproces

De Commissie is van mening dat nog essentiële informatie ontbreekt om te kunnen komen tot een goed geïnformeerde strategische besluitvorming. Zij adviseert daarom de startnotitie op de in dit advies genoemde onderdelen in samenspraak met direct betrokkenen aan te vullen en, mede op basis van deze aanvullende informatie, het voorkeursalternatief vast te stellen. De aangevulde startnotitie wordt bij voorkeur ter visie gelegd en getoetst. Na de strategische besluitvorming zal sprake zijn van m.e.r.-plicht indien het de mogelijke bouw betreft van ten minste 2000 woningen in een aanéengesloten gebied buiten de huidige bebouwde kom²³.

De Commissie hoopt met dit advies een constructieve bijdrage te leveren aan de strategische besluitvorming over de ontwikkeling van woningbouwlocaties in de gemeente Haren. Zij zal graag vernemen hoe u gebruik maakt van haar aanbevelingen.

Hoogachtend,

Drs. J.G.M. van Rhijn

Voorzitter van de werkgroep m.e.r.

Ontwikkeling woningbouwlocaties op basis van Landschapsontwikkelingsplan Haren

²³ Jurisprudentie bij vergelijkbare situaties elders laat daarbij zien dat het binnen een samenhangend initiatief in dit verband niet uitmaakt of er sprake is van geconcentreerde of verspreide bebouwing. In de Toelichting op de bijlage bij het Besluit Milieueffectrapportage 1994 is aangegeven dat de toevoeging 'in een aaneengesloten gebied' bedoeld is om aan te geven dat projecten niet mogen worden gesplitst teneinde deelprojecten met een aantal te bouwen woningen lager dan de respectievelijke drempelwaarden te verkrijgen.

BIJLAGEN

bij het advies voor de strategische besluitvorming
over de ontwikkeling van woningbouwlocaties op
basis van het Landschapsontwikkelingsplan Haren

(bijlagen 1 t/m 4)

BIJLAGE 1

Brief van het bevoegd gezag d.d. 18 augustus 2003 waarin de Commissie in de gelegenheid wordt gesteld om advies uit te brengen

GEMEENTE HAREN

Raadhuysplein 10
9751 AN HAREN
Postbus 21
9750 AA HAREN
Tel. 050-5339911
Fax 050-5340385
E-mail: Gemeente@haren.nl

Aan de Commissie voor de Milieu-effectrapportage
Postbus 2345
3500 GH UTRECHT

	Commissie voor de milieu-effectrapportage
ingekomen:	2.8. AUG. 2003
nummer:	
doosnr:	1375-1/m 5
kopie naar:	H/L/bib/Dr wt

uw brief d.d.:
beh. anl.: J.J. Betten
doorkiesnr.: 5339925

ondervwerp: Adviesaanvraag richtlijnen MER ten behoeve van de vaststelling
van het Landschapsontwikkelingsplan Haren

nr.: 2003 - 1951
Haren, 18 augustus 2003

bijlage(n): Div.

verzonden: 19 AUG. 2003

Geachte commissie,

In November of December 2003 zal de Gemeenteraad van Haren een besluit nemen over de hoofdlijnen van de ruimtelijke ontwikkeling van het gehele grondgebied van de gemeente Haren. Dit besluit zal de vorm krijgen van een Landschapsontwikkelingsplan (LOP). Daarin zal op strategisch niveau worden bepaald hoe de gemeente zal omgaan met de ruimtelijke veranderingsopgaven waarvoor zij zich gesteld ziet. Dit betreft in het bijzonder water, natuur, landbouw, verkeer, woningbouw en de met de betekenis van Haren als woongebied verbonden toegankelijkheid enikbaarheid van het landschap.

Het LOP zal uitgangspunt en kader zijn voor concrete programma's van eisen en ontwerpen voor deelgebieden waar transformaties aan de orde zijn.

Ter voorbereiding heeft een team van ontwerpers in nauwe samenspraak met een grote groep burgers een concept-LOP opgesteld. Hierin wordt een strategie geschetst waarin de verschillende opgaven in samenhang worden benaderd en zo veel mogelijk worden opgevat als instrumenten om aan de bestaande kwaliteiten van Haren nieuwe kwaliteiten toe te voegen en om bestaande kwaliteitsknelpunten op te lossen en enkele verloren kwaliteiten te herstellen.

Eén van de belangrijkste opgaven is de bouw van een groot aantal woningen in het kader van de Regiovisie Groningen - Assen 2030. Op dit moment geldt voor Haren een taakstelling van 2.400 woningen tot het jaar 2030, maar dit aantal staat ter discussie tegen de achtergrond van een verhoging van de totale regionale opgave. Het concept-LOP besteedt veel aandacht aan de vraag hoe de bouwopgave kan worden gerealiseerd op een voor de Harense leefomgevingskwaliteiten zo gunstig mogelijke wijze. Dat heeft geleid tot een strategie die naar het oordeel van de opstellers de beste perspectieven biedt (het Voorkeursmodel) en het uitgangspunt voor de periode van inspraak, advisering en discussie die begint met de ter visie legging op 20 augustus 2003 en eindigt met de eerder genoemde strategische besluitvorming.

Behalve het Voorkeursmodel staan ook andere modellen voor de woningbouwopgave ter discussie. Eén daarvan is het met voorrang bebouwen van de zogeheten "Vork", het gebied dat wordt omsloten door de spoorlijnen Groningen-Zwolle, Groningen-Winschoten en de verbingsboog tussen beide.

Zou voor die optie worden gekozen, dan zou de daarop volgende concrete beleidsbeslissing MER-plichtig zijn, aangezien het dan een locatie betreft met meer dan 2.000 woningen in een aaneengesloten gebied. Om ook deze keuzemogelijkheid recht te doen en een procedurele achterstand ten opzichte van de andere, niet-MER-plichtige, keuzemogelijkheden te voorkomen, is het gewenst om reeds nu een Startnotitie MER in procedure te brengen en uw commissie te verzoeken te adviseren omtrent de inhoud van het MER dat zal moeten worden opgesteld wanneer de gemeenteraad voor deze ontwikkeling mocht kiezen.

Het ligt voor de hand om in deze Startnotitie niet alleen een beeld te geven van de gevolgen van het model dat bij nadere uitwerking tot een MER-plichtig besluit zal leiden, maar deze gevolgen tevens te vergelijken met die van keuzemogelijkheden waarvoor dat niet geldt, te weten het LOP-Voorkeursmodel, het model "Beperk de Schade" en het model "Business as usual". Het is de bedoeling dat concept-LOP en Startnotitie samen voorzien in de milieu-informatie die nodig is voor een goed onderbouwde strategische besluitvorming. Wij hopen dat uw commissie haar oordeel zal willen geven over de vraag of en in hoeverre de in deze beide documenten vervatte informatie deze bedoeling waarmaakt en welke nadere informatie eventueel zou moeten worden gegeneerd aler eind 2003 de strategische besluitvorming verantwoord kan plaatsvinden.

Hoogachtend,

burgemeester en wethouders van Haren,
namens dezen,
hoofd sector Grondgebiedszaken,
Projectleider LOP Haren

J. D. van der Kellen

BIJLAGE 2

Kennisgeving van de startnotitie in Harener Weekblad d.d. 7 augustus 2003

De toekomst van Haren

Geef uw mening over het concept Landschapsonwikkelingsplan Haren en de Startnotitie MER!

Onze leefomgeving is belangrijk. Dat vindt de gemeenteraad ook. Vandaar dat de gemeenteraad wil weten wat de gevolgen van het Landschapsonwikkelingsplan Haren (LOP Haren) zijn. Immers, de ontwikkelingen die uit het LOP voortvloeien kunnen ingrijpende gevolgen hebben voor de leefomgeving (natuur, landschap en milieu). Denk dan bijvoorbeeld aan woningbouw. Naast inzicht in de gevolgen, wil de raad ook weten wat de alternatieven zijn. Een extern, onafhankelijk bureau heeft hiervoor de Startnotitie milieueffectrapportage (MER) opgesteld. De Landelijke Commissie MER geeft hier haar oordeel over. Daarnaast hecht de gemeenteraad ook aan uw oordeel. Daarom nodigen wij u uit om uw mening te geven over de Startnotitie MER. Hoe en waar u dit kunt doen leest u hieronder.

Inspiraak op het concept Landschapsonwikkelingsplan Haren

Op 25 juli jongstleden heeft het Planteam het eerste exemplaar van het concept Landschapsonwikkelingsplan (LOP) Haren afgeleverd aan wethouder B.C. Hoekstra. Dit gebeurde tijdens de vijfde bijeenkomst van het Planteam met het participatieplatform Landschapsonwikkelingsplan (LOP). Het Planteam, het participatieplatform, bestaande uit een vijftigtal Harener burgers en de ambtelijke werkgroep hebben in de afgelopen maanden gezamenlijk gewerkt aan de uitwerking van het concept LOP. In dit document hebben zij hun visie voorgezond voor de toekomstige (ruimtelijke) inrichting van de gemeente Haren.

Van raadpleging tot inspraak

Het concept LOP ligt van 20 augustus tot en met 17 september ter inzage in de Gemeentehoofdstad, de bibliotheek van 't Clootkrans en de buurt- en dorpskernen in Oosteraak, Ossen, Gierveen en Noardlaan. Dit is het moment dat we in voorgaande publicaties aan u melden. Wij nodigen u van harte uit te reageren op het concept LOP. Dit kan per brief of e-mail. U kunt uw reactie sturen aan: gemeente Haren t.a.v. de projectleider ds heer B. D. van der Meulen, postbus 22, 9750 AA Haren of per e-mail aan d.v.d.Meulen@haren.nl.

Woensdag 17 September a.s. is de laatste dag dat u nog schriftelijk op het concept LOP kunt reageren. Tegelijkertijd met het concept LOP ligt de Startnotitie MER ter inzage. In deze notitie staat wat de effecten van het LOP zijn op het milieu. De Raad van de gemeente en deze pagina organiseren publieke inspraak Startnotitie MER.

Hoe gaat het verder

Het college van burgemeester en wethouders bereikt in het najaar alle binnenkomende reacties bij het definitieve vaststel omtrent de vaststelling van het LOP. Het college stuurt dit vaststel, met het bijbehorende concept LOP en de binnenkomende reacties ter vaststelling aan de gemeenteraad. Naar verwachting komt het in november/dieember zittingstaande in de raadsvergadering aan de orde.

Concept LOP verkrijgbaar

Hoeveel er kort na de vaststelling reeds meer dan 100 exemplaren zijn beschikbaar. Het concept LOP wordt steeds beschikbaar. Wie u ook een exemplaar, dan kunt u deze verkrijgen bij de Gemeentehoofdstad tegen betaling van € 5,-.

Meer informatie

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met de heer Beiten 050 - 533 99 25 of de heer Keuning 050 - 533 99 26 of per e-mail: j.beiten@haren.nl of a.h.keuning@haren.nl.

Waarom de Startnotitie MER?

Het LOP Haren wordt onze visie op de toekomst. Vanuit deze visie maken wij plannen die op uitvoering gericht zijn, zoals woningbouwplannen en een verkeers- en voerwielplan. Welke plannen mag in voor een visieplan geen milieueffectrapport (MER) laten maken. We vroegen om de Landelijke Commissie voor de milieueffectrapportages in Haren te benoemen tot een alternatieve vorm: een uitgebreid Startnotitie milieueffectrapportage (Startnotitie MER). Door de Startnotitie te maken krijgt de gemeenteraad inzicht in de gevolgen van het LOP voor de leefomgeving en de alternatieven.

Als u dit niet kunt u verzoeven om vertrouwelijke behandeling van uw persoonlijke gegevens. Wanneer u direct inspraak wilt reageren op de Startnotitie MER, kunt u zich hiervoor tot 5 september 2003 aanmelden. Dit kunt u op de volgende manier doen: telefonisch bij de heer Beiten 050 - 533 99 25 bij de heer Keuning 050 - 533 99 26 per e-mail: j.beiten@haren.nl of a.h.keuning@haren.nl. Als hiervoor aanmeldingen komen, vindt de hoorzitting plaats op donderdag 11 september 2003 van 20.00 tot 22.00 uur in het gemeentehuis.

Wat gebeurt er met uw reactie?

Zo spoedig mogelijk na afloop van de inspraakreacties wordt u de ontvangen inspraakreacties toezien op het gemeentehuis. We bundelen alle reacties en sturen deze toe aan de commissie voor de milieueffectrapportages. Deze Commissie moet de gemeenteraad adviseren over de richtlijnen voor de inhoud van het eventuele milieueffectrapport. Bovendien zal de Commissie de gemeenteraad adviseren over de vraag of de Startnotitie MER qua volledigheid en juistheid voldoende milieu-informatie bevat om bij de vaststelling de besluitvorming over het concept LOP de kwaliteit van de leefomgeving een voldoende rol te kunnen spelen.

Inspiraak Startnotitie MER

Van 20 augustus tot en met 17 september 2003 ligt de Startnotitie voor de milieueffectrapportage (MER) ter inzage. Dit is het moment dat we in voorgaande publicaties aan u melden. U kunt tot en met 17 september 2003 uw mening over de inhoud van de Startnotitie MER kenbaar maken. Dit kan zowel schriftelijk als mondeling. U kunt uw reactie richten aan: Burgemeester en wethouders van Haren, postbus 22, 9750 AA Haren.

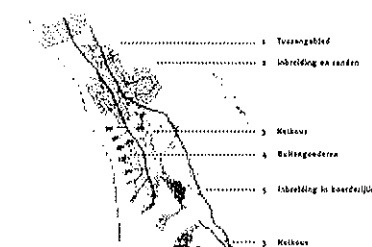
Terinzagelegging

Van 20 augustus tot en met 17 september ligt de Startnotitie ter inzage bij de Gemeentehoofdstad, de bibliotheek van 't Clootkrans en de buurt- en dorpskernen in Oosteraak, Ossen, Gierveen en Noardlaan. De Startnotitie MER is verkrijgbaar bij de Gemeentehoofdstad voor € 5,-.

Inspiraak Startnotitie MER en concept LOP Haren

van 20 augustus tot en met 17 september 2003

LANDSCHAPSONWIKKELINGSPLAN HAREN Individuele zoekgebieden woningbouw

De Commissie neemt de inspraakreacties in beschouwing bij de opstelling van haar advies. Daarbij maken naast de inhoud van het concept LOP ook die van de startnotitie, de inspraakreacties en de ingekomen adviezen van onder meer de Commissie MER deel uit van de beslissingen. Mocht de gemeenteraad besluiten tot de vaststelling van een MER-gelinkt bestemmingsplan (een bestemmingsplan dat voorziet in een aaneengesloten woningbouwlocatie voor eenmalige woonwoning), dan stelt de raad, mede op basis van het advies van de Commissie en de inspraakreacties, richtlijnen vast. Die vormen het vertrekpunt voor het opstellen van het Startnotitie MER, waarop u in dit verband wordt uitgenodigd te reageren. Het vaststellen van de richtlijnen omvatten degenen die schriftelijk of mondeling hebben gereageerd hierover persoonlijk. Bovendien zal de Commissie aan welke overwegingen een oec hebben geparticipeerd bij de behandeling van de inspraakreacties.

Meer informatie over het LOP kunt u vinden op onze internetsite www.haren.nl in het onderdeel Actueel

BIJLAGE 3

Projectgegevens

Initiatiefnemer: College van Burgemeester en Wethouders Gemeente Haren

Bevoegd gezag: Gemeenteraad Haren

Besluit: Strategische besluitvorming over de ontwikkeling van woningbouwlocaties op basis van het Landschapsonwikkelingsplan in de Gemeente Haren

Categorie Gewijzigd Besluit m.e.r. 1994: C00.2

Activiteit: Het realiseren van de woningbouwopgave in het kader van de Regiovisie Groningen-Assen

Procedurele gegevens:

kennisgeving startnotitie: 20 augustus 2003

richtlijnenadvies uitgebracht: 27 oktober 2003

Bijzonderheden: In het concept-LOP en de startnotitie ontbreekt op enkele onderdelen de essentiële informatie om te kunnen komen tot een goed geïnformeerde strategische besluitvorming. Aanbevolen wordt een aangepast of aanvullend stuk op te stellen en hierin:

- de *taakstelling* uit het concept-LOP te relateren aan de (recente) afspraken die de Gemeente Haren heeft gemaakt met de Regio Groningen-Assen, en nader in te gaan op het marktsegment waarop gericht wordt;
- de *relaties met andere opgaven* die in het plangebied aan de orde zijn – met name die op het gebied van water en natuur - helderder aan te geven;
- bij de beschrijving van de *gebiedskenmerken* nader in te gaan op de wettelijk beschermde natuur, aanwezige natuurwaarden, de hydrologische structuren en patronen, en op hinderaspecten;
- een nader *alternatief* uit te werken, dat op basis van de inspraakreacties als een niet beschouwde maar reële optie gezien kan worden;
- de *vergelijking van de alternatieven* uit te voeren op een meer evenwichtige set van toetsingscriteria.

Samenstelling van de werkgroep:

H.H. Janssen

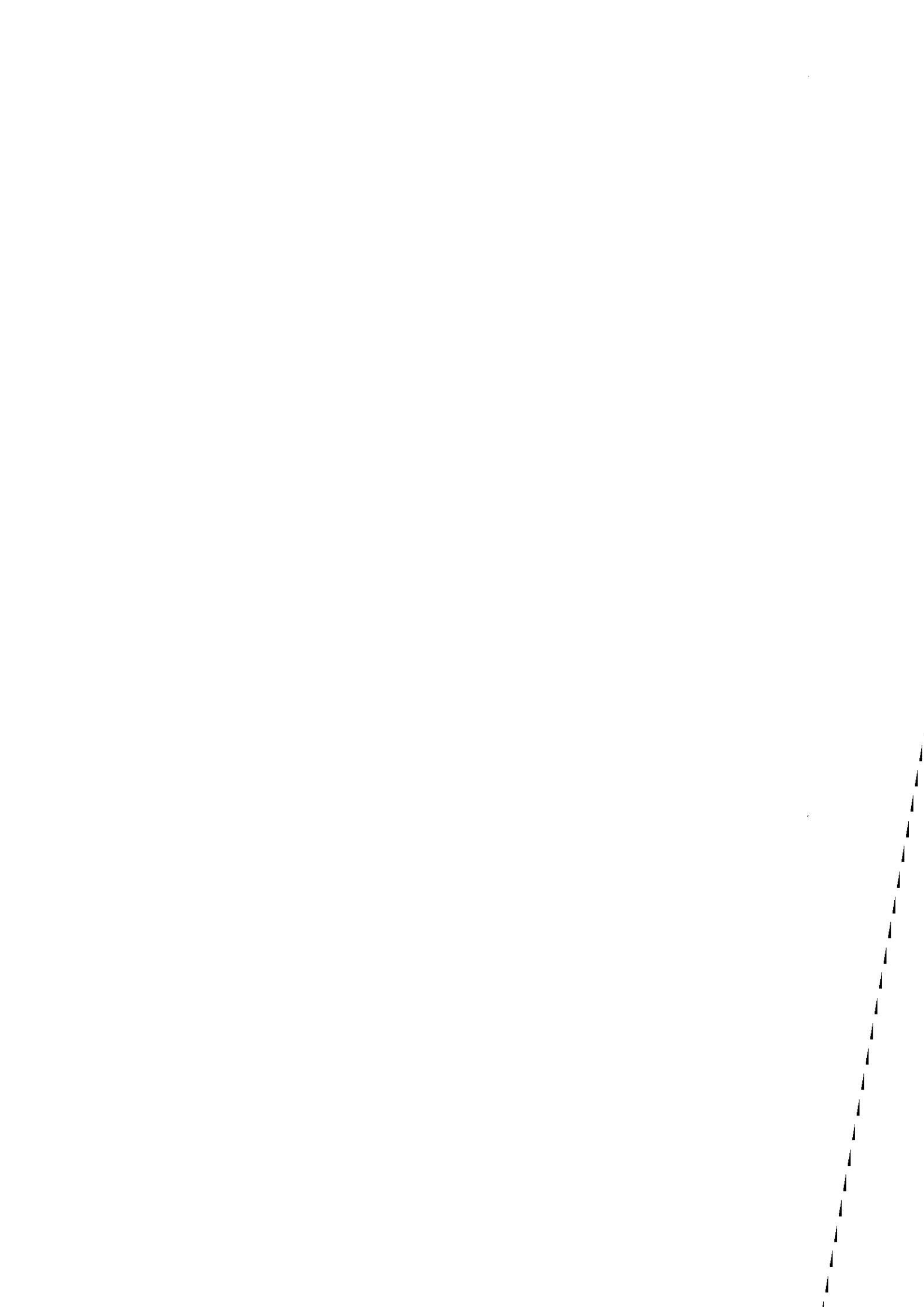
dr. K. Leidelmeijer

drs. K. Wardenaar

drs. J.G.M. van Rhijn (voorzitter)

Secretaris van de werkgroep:

dr. G.P.J. Draaijers

BIJLAGE 4

Lijst van inspraakreacties en adviezen

nr.	datum	persoon of instantie	plaats	datum van ontvangst Cie. m.e.r.
1.	20030826	P. Boekel	Haren	20031003
	20030911	P. Boekel	Haren	20031003
2.	20030825	P.A.C. Prins-Poorter	Glimmen	20031003
3.	20030901	Buurtcomité Molenbuurt-Noord	Haren	20031003
4.	20030831	L.E. Nederpel	Haren	20031003
5.	20030901	T.J. Meinema	Haren	20031003
6.	20030903	J.C. Kooij en A. Kooij-Lether	Haren	20031003
7.	20030909	J. van Hemmen	Haren	20031003
8.	20030907	J.A. den Boer	Haren	20031003
9.	20030901	R.F. Klok	Haren	20031003
	20030903	R.F. Klok	Haren	20031003
10.	20030909	M. de Jong	Haren	20031003
11.	20030906	E. Bosma	Glimmen	20031003
12.	20030909	W. Wieringa	Haren	20031003
13.	20030909	D.J. Henstra	Noordlaren	20031003
14.	20030912	Comité Harendermolen Groen	Haren	20031003
15.	20030910	M.M. Vendrink	Haren	20031003
16.	20030911	IVN Vereniging voor Natuur- en milieueducatie, afdeling Groningen / Haren	Haren	20031003
	20030911	IVN Vereniging voor Natuur- en milieueducatie, afdeling Groningen / Haren	Haren	20031003
17.	20030910	Veefokbedrijf Hoving	Haren	20031003
	20030910	Veefokbedrijf Hoving	Haren	20031003
18.	20030910	N.V. Waterbedrijf Groningen	Groningen	20031003
19.	20030908	E.K. Pier en L.J. Pier-Brongers	Haren	20031003
20.	20030915	Avifauna Groningen	Hoogezand	20031003
21.	20030910	K.A. Halbesma	Haren	20031003
22.	20030912	J.H. Hemmes en M.E.H.M. Fortuin	Haren	20031003
23.	2003	Actiecomité Spaar Haren...benut de Vork	Haren	20031003

nr.	datum	persoon of instantie	plaats	datum van ontvangst Cie. m.e.r.
24.	20030914	K.S.H. Gerbers	Haren	20031003
25.	20030913	S.C. Bakker-Geluk	Haen	20031003
26.	20030912	E.J. Boekema, J.B. Hulscher en J. Nienhuis	Groningen/ Haren	20031003
27.	20030910	Comité Regio Groningen-Haren	Groningen	20031003
28.	20030914	J. Wittenberg	Haren	20031003
	20030914	J. Wittenberg	Haren	20031003
29.	20030914	F.J. Bolt namens Stichting Behoud Landschap Sassenheim en 't Hemrik en omgeving (i.o.)	Haren	20031003
	20030916	T. Knoop namens Stichting Behoud Landschap Sassenheim en 't Hemrik e.o. (i.o.)	Haren	20031003
30.	20030912	P.A. Goudswaard	Haren	20031003
31.	20030910	W. van der Lugt	Haren	20031003
32.	20031003	Fernhout Projectontwikkeling B.V.	Zwolle	20031003
33.	20030914	S.F. Broekhuijsen-De Hes	Haren	20031003
34.	20030915	Noordelijke Land- en Tuinbouw Organisatie (NLTO), Grondgebruik & Milieu	Drachten	20031003
	20030915	Noordelijke Land- en Tuinbouw Organisatie (NLTO), Grondgebruik & Milieu	Drachten	20031003
35.	20030916	W. Ozinga	Haren	20031003
36.	20030914	B. Crom	Noordlaren	20031003
37.	20030912	Vereniging Dorpsbelangen Onnen	Onnen	20031003
38.	20030914	Nijhof Biologische Gewasbescherming	Noordlaren	20031003
39.	20030912	Vereniging van Volkstuinders "De Paasweide"	Haren	20031003
40.	20030916	P.A. Huisman	Noordlaren	20031003
41.	20030915	E. Flentge	Haren	20031003
42.	20030915	M. Snijder	Noordlaren	20031003
43.	20031015	G.D. Kuipers	Appingedam	20031003
44.	20030910	M. Schoondorp en U. Vermeulen	Noordlaren	20031003
45.	20030912	H.C. Lameijer-Feldman en J. Thomas-Lanting	Haren	20031003

nr.	datum	persoon of instantie	plaats	datum van ontvangst Cie. m.e.r.
46.	20030912	G.L. Westerhuis	Haren	20031003
47.	20030914	D.C. van den Oever en C.M.I. van den Oever-Nauta	Glimmen	20031003
48.	20030910	Actiecomité Oude Middelhorst	Haren	20031003
49.	20030912	Verenigde Bedrijven Noppert B.V.	Heerenveen	20031003
50.	20030916	A. de la Lande Cremer	Noordlaren	20031003
51.	20030903	C. van den Brand	Haren	20031003
52.	20030917	I. Mook	Noordlaren	20031003
53.	20030915	P.K.H. Hut	Noordlaren	20031003
54.	20030915	E. Kielman	Noordlaren	20031003
55.	20030917	Stichting Het Groninger Landschap	Haren	20031003
56.	20030916	A. Kwant	Midlaren	20031003
57.	20030915	G. van der Meer	Midlaren	20031003
58.	20030917	M. Sliedrecht	Midlaren	20031003
59.	2003	P. van der Werff	Haren	20031003
60.	20030916	Heijmans Vastgoed Realisatie B.V.	Assen	20031003
	20030916	Heijmans Vastgoed Realisatie B.V.	Assen	20031003
61.	20030913	Omwonenden Haderaplein te Haren, lijst met 17 handtekeningen	Haren	20031003
62.	20030913	J.T. Bakker	Amsterdam	20031003
63.	20030914	I.A. Veltman	Haren	20031003
64.	20030916	De Groene Coalitie: ANWB, Bond Heemschut, Milieufederatie Drenthe, Milieufederatie Groningen, NLTO, Staatsbosbeheer en Vereniging Natuurmonumenten	Groningen	20031003
65.	20030915	A.J. Veldman	Noordlaren	20031003
66.	20030913	J.M. Koolhaas en I. Mook	Noordlaren	20031003
67.	20030916	A. Blom	Onnen	20031003
68.	20030916	J. Bloem en J. Fonk	Noordlaren	20031003
69.	20030915	J.N. Nieken	Haren	20031003
70.	20030915	Vereniging van Eigenaren van de Percelen Doorrid 1 t/m 16 en 18, Haren	Haren	20031003
71.	2003	familie Van Bergen	Haren	20031003
72.	20030916	Woonborg	Vries	20031003

nr.	datum	persoon of instantie	plaats	datum van ontvangst Cie. m.e.r.
73.	20030916	T. van der Hammen	Midlaren	20031003
74.	20030915	I. Noordhoff	Midlaren	20031003
75.	20030903	bewoners van de Gorterlaan Haren, lijst met 7 handtekeningen	Haren	20031003
76.	20030915	E.G. Luijterink	Haren	20031003
77.	20030916	P. Lugtigheid	Haren	20031003
78.	20030915	H. Tiesinga	Noordlaren	20031003
79.	20030912	Stichting Behoud Landelijke Gebieden Harenermolen (i.o.)	Glimmen	20031003
80.	20030913	G.J. Verkerke	Glimmen	20031003
81.	20030912	E.V.A. Marline Establishment	Geneve, Zwitserland	20031003
82.	20030915	T. Klein Wolda	Onnen	20031003
83.	20030915	Vereniging Vrienden van de Hortus "Henricus Munting"	Haren	20031003
84.	20030916	A.H.M. Bodewes	Noordlaren	20031003
85.	2003	H. van Hemmen	Haren	20031003
	20030915	H. van Hemmen	Haren	20031003
86.	20030916	B.O. van Zanten en H.H. van Zanten Tuntelder	Noordlaren	20031003
87.	20030916	Noord-Nederlandse Golf- en Countryclub	Glimmen	20031003
88.	20030915	S.A. Swart + 28 handtekeningen	Haren	20031003
89.	2003	A.S. Bouma-van der Linde	Haren	20031003
90.	20030831	P.J.M. Smulders	Haren	20031003
91.	20030903	A. Aaldijk	Groningen	20031003
92.	20030908	A.G. Wieringa	Haren	20031003
93.	20030909	J. van den Bosch	Haren	20031003
94.	20030909	I.A.M. Vos-Damen	Haren	20031003
95.	20030912	M.A. Brijker	Haren	20031003
96.	20030913	W.H.R. Verment	Haren	20031003
97.	20030915	L. Hardus	Noordlaren	20031003
98.	20030915	H. Hof	Onnen	20031003
99.	20030903	R.J. Smedema	Haren	20031003
100.	20030915	P. Sluis en R. Sluis	Glimmen	20031003

nr.	datum	persoon of instantie	plaats	datum van ontvangst Cie. m.e.r.
101.	20030915	L. Bosma	Noordlaren	20031003
102.	20030916	F.A. Kalmeijer	Haren	20031003
103.	20030916	J.T. Bakker	Haren	20031003
104.	20030903	G. Bos en M. Wolters	Midlaren	20031003
105.	20030916	M. Duregger en A. van Kuijk	Noordlaren	20031003
106.	20030917	L.E. Abbring	Noordlaren	20031003
107.	20030917	M.J.A. ter Veldhuis	Groningen	20031003
108.	20030917	A.J.Bakker en S. Banusch-Bakker	Glimmen	20031003
109.	20030926	familie Bekker		20031003
110.	20030906	Th.H.M. Banning, lijst met 24 handtekeningen		20031003
111.	2003	Rotij Projecten B.V.	Rijssen	20031003
112.	20030825	H.J. van der Wal	Haren	20031003
113.	20030917	N. Houtman		20031003
114.	20030914	H. Holtkamp		20031003
115.	20030912	L. Terpstra en E. Terpstra		20031003
116.	20030904	H.Q.R. de Weerd	Groningen	20031003
117.	20030926	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Directie Noord	Groningen	20031003
	20030917	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Directie Noord	Groningen	20031003
118.	20030910	Dienst Landelijk Gebied	Groningen	20031003
	20030910	Dienst Landelijk Gebied	Groningen	20031003
119.	20030929	Gedeputeerde Staten van de provincie Groningen	Groningen	20031003
120.	20030926	B & W gemeente Groningen	Groningen	20031003
121.	20030917	Waterschap Hunze en Aa's	Veendam	20031003
122.	20030912	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB)	Amersfoort	20031003
123.	20030916	Gemeente Hoogezand-Sappemeer, afdeling Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken van de sector Ruimte	Hoogezand	20031003
124.	20030917	Waterschap Noorderzijlvest	Groningen	20031003
125.	20030911	VROM-Inspectie, Regio Noord	Groningen	20031003

